

ŠMITKOVI VEČERI: KOZMOLOGIJA, RELIGIJA IN GIBANJA ZA SAMOODLOČBO IN PRAVICE STAROSELCEV

Poročilo o pogovoru z doc. dr. Marijo Mojco Terčelj

Prvi Šmitkov večer z naslovom Kozmologija, religija in gibanja za samoodločbo in pravice staroselcev je na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo (OEiKA) Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani potekal v torek, 5. marca 2019.

Šmitkovi večeri bodo na OEiKA v spomin na pokojnega etnologa prof. dr. Zmaga Šmitka, dolgoletnega predavatelja na oddelku, z različnimi gosti predvidoma potekali vsaj trikrat v posameznem semestru. Pogovorni večeri v bolj sproščenem vzdušju so drugačna oblika družabnih dogodkov na oddelku in so namenjeni osebni stiku udeležencev dogodka s povabljenimi gosti – etnologi, antropologi, folkloristi in predstavniki sorodnih disciplin iz Slovenije in tujine. Z njimi se bodo pogovarjali sodelavci ali sodelavke ter študenti in študentke OEiKA. Pogovarjali se bodo predvsem o terenskem in raziskovalnem delu povabljenih, pri čemer bodo gosti izhajali iz lastnih izkušenj. Namen omenjenih večerov je prisotnim ponuditi priložnost, da prisluhnejo različnim gostom, jih bolje spoznajo ter se seznanijo z njihovim raziskovalnim delom.

Gostja prvega Šmitkovega večera je bila kulturna antropologinja doc. dr. Marija Mojca Terčelj z Oddelka za antropologijo Fakultete za humanistične študije Univerze na Primorskem. Na Filozofski fakulteti v Ljubljani je diplomirala iz etnologije in filozofije. Na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo je kot mlada raziskovalka doktorirala pod mentorstvom prof. dr. Zmaga Šmitka. Trenutno je zaposlena kot predavateljica – docentka Inštituta za medkulturne študije FHS. Pri raziskovanju staroselcev posebno pozornost namenja kozmologiji, religiji, poljedelskim praksam, zdravilstvu, socialnim politikam in človekovim pravicam. Prve terenske izkušnje je nabirala na domačem terenu, med drugim na območjih spodnjega Kozjanskega, Posavja, občine Sevnica, veliko časa pa je preživela tudi na terenu v mehiški zvezni državi Chiapas, kamor se je v okviru raziskovalne dejavnosti pogosto vračala med letoma 1990 in 1997. Od leta 2000 raziskuje Maje na Jukatanu. Je avtorica številnih člankov, med njimi 'Govoreči križi: Opredmeten spomin na največji majeovski upor' (2017) in 'Kulturna dediščina Majej: Odločanje staroselcev v izobraževalni in kulturni politiki Mehike' (2015).

Uvodni nagovor je podala prof. dr. Mirjam Mencej, ki je najprej spregovorila o namenu Šmitkovih večerov in o tem, kako je prišlo do realizacije dogodka, predstavila pa

je tudi gostjo večera. Z gostjo smo se o njenem terenskem raziskovanju med staroselci Srednje in Južne Amerike pogovarjale študentki Aleksandra Kansky in Zala Prebil ter izr. prof. dr. Uršula Lipovec Čebren. Z dr. Marijo Mojco Terčelj sva 9. aprila 2019 omenjeni študentki opravili še uro in pol dolg intervju, v katerem sva se še bolj poglobili v terensko delo antropologa in aktivizem staroselcev. Prebrali ga boste lahko v naslednji številki *Glasnika SED*. Dr. Marija Mojca Terčelj je udeležencem dogodka, med katerimi so bili nekdanji in sedanji študentje ter profesorji, najprej pripovedovala o svojih študijskih izkušnjah, začetkih terenskega dela in spomnih na dr. Zmaga Šmitka. Med pogovorom smo zbrani lahko sledili projekciji njenih fotografij s terena med staroselci. Zaupala nam je, da je sledila temu, kar jo zanima, svojim interesom, ki so jo pripeljali vse do Mehike.

V Chiapasu je kot štipendistka slovenskega Ministrstva za visoko šolstvo pristala na uradno povabilo tamkajšnjega inštituta INI (Rep. Mexicana). Pripovedim o njenih terenskih izkušnjah je bilo še zlasti zanimivo prisluhniti, z nami je delila številne uporabne nasvete o obnašanju na terenu in spletnju stikov z domačini. Med drugim je poudarila pomen prvega stika s staroselci, od katerega je odvisno njihovo sodelovanje pri poznejših antropoloških raziskavah. Tudi dober odnos z otroki lahko antropologu olajša vstop v tujo kulturo. Antropolog mora na terenu pokazati osebno zanimanje za domačine; če začutijo, da nisi pristen, te ne bodo sprejeli. Svoje terenske informatorje je sogovornica redno obiskovala, en obisk namreč ne zadošča, antropolog mora k njim priti večkrat. Z nekaterimi staroselci pa ohranja trajni kontakt.

Dr. Marija Mojca Terčelj nam je pripovedovala še o konceptu vroče-hladno, o staroselskih metodah zdravljenja in medicinsko-religioznih terapijah, o udeležbi pri staroselskih obredih, o prerokbah o ponovnem prihodu ljudskega junaka Caneka in o vplivu množičnega turizma na ohranjanje staroselskih svetih krajev; turizem zadnja leta vse bolj škodljivo posega v način življenja staroselcev in njihovo identiteto. Arhitekturni dosežki majejskih prednikov, kot je npr. Chichén Itza, ne spadajo le med mehiške turistične znamenitosti niti zgolj na seznam svetovne kulturne dediščine in »sedmih čudes sveta«, ampak so še vedno sveti kraji lokalnih majejskih skupnosti. Žal se pri tej izrabi območij skoraj izključno za turistične namene

* Zala Prebil, študentka 3. letnika, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, Zavetiška 5, 1000 Ljubljana; zala.prebil@gmail.com.

Študentki Aleksandra Kansky in Zala Prebil ter izr. prof. dr. Uršula Lipovec Čebren med pogovorom z gostjo doc. dr. Marijo Mojco Terčelj (foto: Brina Šenekar, Ljubljana, 5. 3. 2019).

pozablja na pravice staroselcev. Čeprav je kulturna dediščina starodavnih Majev ponos držav Južne in Mezoamerike, se danes njihovi potomci srečujejo s številnimi ovirami. Jemljejo jim ozemlja, težje pridejo do izobrazbe in zdravstvene oskrbe, staroselski jeziki so še vedno podrejeni španščini. Staroselci še danes niso enakopravni in enakovredni državljani. O nepasivnosti Majev priča njihova dolga zgodovina boja za pravice. Ohranjajo tudi spomin na največji majevski upor, t. i. vojno kast (1847–1901). Z gostjo smo se pogovarjali tudi o aktivizmu staroselcev

in njihovih dobrih praksah, ki tradicionalno gospodarstvo s sodobnimi ekološkimi razvojnimi praksami združujejo tudi drugod po svetu. Ker se je sogovornica v San Cristóbalu de las Casasu, v Chiapasu, srečala tudi z zapatisti, nas je zanimala njena izkušnja s člani gibanja.

Pogovor z dr. Marijo Mojco Terčelj je bil zelo poučen in zanimiv. Študentki, ki sva se z njo pogovarjali, sva dobili veliko koristnih nasvetov za terensko delo, z branjem njenih člankov pa sva še poglobili znanje o Majjih. Zanimivo je bilo spoznati osebo s tako bogatimi in raznolikimi izkušnjami s terena v Chiapasu in na Jukatanu. Iz sogovorničinega pripovedovanja o terenskih in raziskovalnih izkušnjah je bilo razvidno njeno navdušenje nad temo. K prijetnemu vzdušju med dogodkom je prispevalo tudi gostjino živo pripovedovanje o različnih komičnih prigodah s terena. Na koncu je ostalo nekaj časa še za vprašanja poslušalcev. Upam, da bodo študentje gostom na naslednjih Šmitkovih večerih postavili več vprašanj in tako bolj izkoristili priložnost za pridobitev informacij iz prve roke. Prvi Šmitkov večer se je po približno uri in pol uspešno zaključil.

Dr. Marija Mojca Terčelj je s svojima pripovedovanjem in orisom realnosti terenskega dela med Maji navdušila vse poslušalce. Prepričali smo se, da so iskreno zanimanje, navdušenje in nenehno dopolnjevanje znanja ključni za kakovostno opravljen teren in veselje do dela.

